

Česká sociologie na Palackého univerzitě v Olomouci v letech 1962–1970

FERDINAND KOUDELKA*

Czech Sociology at Palacký University in Olomouc in the Years 1962–1970

Abstract: The renaissance of Czech sociology at Palacký University in Olomouc began in 1962, when, on the initiative of Professor Jan Bohumil Tauber, several employees at the university became involved in research on changes in nearby villages in the district of Olomouc. A group was then formed of people interested in sociology, and these individuals laid the foundations for the advancement of sociology at the school. The centre of these activities was at the Pedagogical Faculty, and the focus was mainly on the sociology of education and youth. Another constructive force in developing the field in Olomouc was the long-term sociological study of university students that was conducted and which, beginning in 1965, became the basis for a series of seminars devoted to student personality. While in 1964 the sociology of education and youth was based in a small division of the university, in 1968 it became the department of sociology, comprised of five teachers and three internal research assistants. The department taught sociology as a supplementary course for existing study programmes, and conducted field research, put together texts and materials for sociological study, and in 1969 began publishing the journal *Sociologica*. After the first two issues the journal was shut down, and with the onset of normalisation the department was closed and, like at other universities, some of its sociologists became targets of political persecution.

Sociologický časopis, 2004, Vol. 40, No. 5: 623–630

Olomoucká Univerzita Palackého, založená v roce 1573, postupně oklešťovaná a nakonec obnovena v roce 1946, měla v české sociologii oproti druhým dvěma „kamenným“ univerzitám složitější postavení. Vcelku úspěšně se rozvíjela křesťanská sociologie (prof. Bedřich Vašek, byla vyučována na Teologické fakultě, která přetrvala oklešťování univerzity). Prvním rektorem univerzity po jejím obnovení byl sice prof. Josef Ludvík Fischer, ale k osamostatnění oboru prakticky nedošlo. Sociologie v počáteční fázi vývoje univerzity v poválečném období byla pouze jedním z předmětů v učebních plánech. A po roce 1950 byla jako „pavěda“, tak jako jinde, vyloučena z akademického studijního života.

K postupné renesanci sociologie však docházelo na Univerzitě Palackého již

* Veškerou korespondenci zasílejte na adresu: doc. PhDr. Ferdinand Koudelka, CSc., Krivoklátská 527, 199 21 Praha 18, e-mail: ferd.koudelka@volny.cz.

od roku 1962. Jako aktivní účastník tohoto slibně se rozvíjejícího procesu jsem se pokusil o jeho stručný popis až do roku 1970, kdy jsem musel – jako řada dalších pedagogů – odejít na celých 20 let z akademické půdy.

Článek má popisný charakter. Navíc není zcela vyčerpávající, protože z té doby mám k dispozici neúplný archiv, jehož podstatná část zůstala na univerzitě a jako „brak“ byla zničena. Omlouvám se proto za případné nedostatky a mezery a budu velice rád, když budou doplněny dnešními studenty na Filozofické či jiné fakultě Univerzity Palackého, např. v jejich diplomových pracích.

Jak jsem již uvedl, počátky renesance sociologie na olomoucké univerzitě je nutné položit do roku 1962. Tehdy přijel do Olomouce prof. Jan Bohumil Tauber a vznesl požadavek, aby se část vědeckovýzkumné činnosti zaměřila na změny na vesnici v okrese Olomouc. Prakticky příliš neuspěl tam, kde to nejvíce očekával, totiž na Filozofické fakultě. Ale jeho žádost měla velmi pozitivní ohlas na tehdejší Pedagogickém institutu, který byl záhy po tomto setkání přetransformován na Pedagogickou fakultu a včleněn do univerzity.

Zkušenosti získané při plnění výzkumného úkolu týkajícího se vesnic okresu Olomouc, přednesené na sympoziu o problematice vesnice, pořádaném v lednu 1964 na tehdejší Pedagogickém institutu v Olomouci, byly prospěšné. Uvedený úkol byl zařazen do státního plánu pod číslem ČSAV 3001-15-5. Po připomínkách z uvedeného sympozia byly příspěvky vydány ve sborníku Pedagogického institutu v Olomouci, přílohy 2 pod názvem „Vesnice olomouckého okresu za socialismu“ v roce 1965 [Vesnice... 1965]. Sborník zahrnuje 6 vystoupení, na kterých se podílelo 10 autorů. Z nich pak čtyři se podíleli na dalším rozvoji sociologie. Je samozřejmé, že obsah sborníku je poplatný tehdejší době, i když některé příspěvky byly dosti kritické. Okrajově uvádím, že dalšího bádání na vesnici olomouckého okresu se ujali historici z katedry historie Pedagogické fakulty.

Z materiálů, které mám k dispozici, je obtížné podrobně popsat celý vývoj za osm let. Proto se omezím na spíše heslovitý popis, opřený pouze o hlavní události a činnosti.

Institucionalizace sociologie na Palackého univerzitě

Vytvořil se poměrně široký kolektiv učitelů, kteří se rozhodli věnovat znovuvzkříšení sociologie. V tomto směru velmi pomáhal sociolog a historik prof. PhDr. Miloš Trapl st., a to jak radou, tak literaturou, oponenturami apod. Kolektiv zájemců – učitelů byl především z Pedagogického institutu, pozdější Pedagogické fakulty. Za značné podpory tehdejšího děkana doc. PaedDr. Jaroslava Justa, CSc. byly vytvářeny pro rozvoj tohoto oboru optimální podmínky. Mezi první zájemce, kteří se začali zabývat sociologií velmi intenzivně a podrobně, patří PhDr. Jaroslav Čihovský, zemřelí doc. PhDr. Milan Schneider a Ing. Jaromír Vojnar, CSc., dále doc. PhDr. Ferdinand Koudelka, CSc., Ing. Ludmila Typovská, PhDr. Vladimír Příkryl, PhDr. František Rohánek a další. Z Lékařské fakulty to byl doc. PhDr. Václav Losík, z Filozo-

fické fakulty doc. PhDr. Vladimír Jochmann, prom. ped. František Haník, z Přírodovědecké fakulty prom. ped. Karel Bittner a další.

Od původního zaměření sociologie na vesnici, které se vůbec neopíralo o instituci jakéhokoliv druhu, se poměrně brzy odstoupilo. Sociologie byla čím dále tím více rozvíjena na Pedagogické fakultě. Protože tato fakulta vzdělávala a vychovávala budoucí učitele základních škol, je pochopitelné, že bylo účelné orientovat se na ty aplikované sociologie, které souvisejí s výchovou a mládeží. Proto byl již v roce 1964 zřízen Kabinet sociologie výchovy a mládeže, který působil ve vědeckovýzkumné oblasti a také ve výuce, jak bude rozvinuto dále. Nutno ovšem dodat, že v té době, ani v dalších letech se vedení univerzity nestavělo k rozvoji sociologie příliš pozitivně. Bylo to nejspíše proto, že hlavní těžiště tohoto snažení bylo na Pedagogické fakultě, která byla ostatními fakultami i vedením univerzity pokládána za spíše méněcennou (někdy i oprávněně). Proto jsme teprve počátkem roku 1968 docílili přeměny Kabinetu sociologie výchovy a mládeže v katedru sociologie. Měla pět členů a dále na ní působili tři interní vědeckí aspiranti (Ladislav Rýznar, Josef Mamura, Antonín Záboj), které řídil Machoninův Ústav sociálně politických věd v Praze. Jak kabinet, tak později pedagogové katedry s tímto ústavem velice úzce spolupracovali.

Hlavním úkolem období let 1964–1966 však bylo získávání vědomostí a zkušeností. Zájemci o sociologii byli totiž samouci, tak jako naprostá většina pedagogů, kteří se tehdy k sociologii hlásili. V Olomouci byli pouze dva sociologové z původní brněnské sociologické školy, a to prof. PhDr. J. L. Fischer, který ovšem tíhl spíše k filozofii, a prof. PhDr. Miloš Trapl st., který sice rozpracovával některé sociologické problémy (např. kategorii „lid“), ale spíše se zajímal o historii (působil také jako vedoucí katedry historie). Oba tito pánové byli navíc zatíženi jinými pracovními problémy. Přesto nám ochotně vycházeli vstříc. Z naší skupiny měli někteří dávno prostudována některá díla starších sociologů (Bláhy, Ullricha, Machotky, Šímy a dalších). Navázali jsme kontakty se sociology z Prahy a Brna, jezdili na různé semináře, získávali a studovali dostupnou sociologickou literaturu, organizovali odborné diskuse. Naše situace se v tomto směru nijak podstatně nelišila od situace v jiných městech. Nicméně toto studium a vytváření potřebných vědomostí a znalostí přinášelo velmi rychle dobré výsledky.

Po určité době, v roce 1967, jsme měli zájem zahájit i výuku sociologie. Snažili jsme se o získání studijního oboru. Nyní s odstupem času vidím, že to byla od nás značná troufalost, i když jsme k tomu měli nejen chuť, ale i určité podmínky a především i zájemce. Pro vedení univerzity a zejména Filozofické fakulty bylo ovšem nemyslitelné, aby Pedagogická fakulta organizovala něco podobného. Naše návrhy v tomto směru byly pochopitelně odmítnuty.

Na druhé straně se ovšem na všech tehdejších fakultách univerzity ozývaly požadavky na výuku sociologie jako doplňku dosavadních studijních plánů. Vedle toho chodily na univerzitu požadavky z podniků, ať o přednášky, nebo o provedení sociologických průzkumů. Protože se na univerzitě sociologové (pokud je tak v této době můžeme nazvat) soustřeďovali na Pedagogické fakultě, dostávali jsme tyto po-

žadavky k řešení a vyřízení. Tak jsme přednášeli na závodech, organizovali na nich první výzkumy, přednášeli studentům na Filozofické a Přírodovědecké fakultě, také na Lékařské fakultě, v kurzech pro pedagogickou přípravu mistrů apod. Na Pedagogické fakultě zavedl děkan doc. PaedDr. Jaroslav Just, CSc. od roku 1967 pro jednotlivé obory týdně dvouhodinovou přednášku sociologie. Prostě – zájem o výuku sociologie byl nesmírný.

Dokladem zájmu studentů byl – mimo jiné – studentský vědecký kroužek při kabinetu, později katedře sociologie. Počet jeho členů se vždy pohyboval v rozsahu od 40 do 50 studentů. Ti zpracovávali různé práce, účastnili se výzkumů na závodech, studovali, chodili na odborné diskuse a někdy bylo skutečně obtížné všechny zaměstnat. Účastnili se svými pracemi soutěží studentské vědecké činnosti a v každém roce se jejich práce umísťovaly mezi nejlepšími. Měli jsme kontakty s univerzitou v Lipsku a Pedagogickým institutem v Halle an der Saale, kde byli tito studenti na exkurzi. Pokud se i dnes setkáme s některými studenty z té doby, vzpomínají na práce v studentském vědeckém kroužku vždy s velkou radostí.

Výzkumná činnost, publikace a jiné aktivity olomouckých sociologů

Neodmyslitelnou součástí práce kabinetu a později katedry byla vědeckovýzkumná činnost. Byla především zaměřena na řešení státního úkolu X-0-12/4 „Problémy osobnosti vysokoškolského studenta“, který byl řešen od roku 1964 a měl být ukončen v roce 1970.

Realizace tohoto úkolu se soustředila kolem kabinetu, později katedry celou řadu učitelů z fakulty; řešili jsme totiž tu část úkolu, která byla zaměřena na osobnost studenta pedagogické fakulty. Součástí tohoto úkolu, založeného na sociologickém šetření, byla řada srovnávacích průzkumů jak na ostatních pedagogických fakultách, tak na fakultách jiného zaměření v celé tehdejší Československé socialistické republice.

Tento dlouhodobý úkol byl rozplánován na pět let a probíhal ve čtyřech oblastech:

- sociální profil studenta pedagogické fakulty a jeho připravenost na učitelské povolání
- oblast kulturní, tj. postoje ke kultuře, využití volného času a připravenost na učitelské působení z hlediska kulturně osvětové činnosti
- pedagogicko-psychologická oblast, zachycující změny dynamických stránek osobnosti se zřetelem na působení kontaktního prostředí
- biosociální oblast v podobě provádění antropometrických zjištění a konstitučně typologických šetření.

Tento výzkum se stal základem pro organizování olomouckých seminářů o osobnosti vysokoškolského studenta. Byly pořádány Pedagogickou fakultou a olomouckou pobočkou Československé pedagogické společnosti a později za spoluúčasti Laboratoře sociologie mládeže při Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy

v Praze a Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy, později Ústavu sociálně politických věd v Praze (vedeného Pavlem Machoninem).

První seminář se konal v roce 1965 za účasti asi 70 účastníků z nejrůznějších fakult v republice. Poslední, pátý, proběhl v roce 1969 za účasti téměř 160 účastníků včetně zahraničních hostů. Z každého semináře byl uspořádán sborník, zahrnující hlavní vystoupení jak v plénu, tak v sekcích [Seminář 1965; Seminář 1966; Seminář 1967; Seminář 1968]. Výjimku ve vydávání tvořil poslední, pátý seminář v roce 1969, protože poměry koncem roku již vydání sborníku neumožnily. Navíc se rukopisů, připravených k tisku, zmocnili normalizátoři a vystoupení a příspěvky sloužily jako důkaz oportunistu řady účastníků semináře, kteří podle toho byli také hodnoceni.

Za zmínku stojí rovněž velký průzkum časového snímku obyvatel olomouckého okresu v roce 1965, který kabinet zorganizoval v rámci mezinárodního výzkumu, jehož se účastnilo 11 zemí pod vedením prof. Sándora Szalaie. Byl určen pro české Evropské středisko pro výzkum volného času (prof. Bedřich Weiner). Anketiéry bylo na 400 studentů Pedagogické fakulty ze všech ročníků.

Vedle toho bylo realizováno několik průzkumů v podnicích a závodech na celém území Moravy a v některých městech v Čechách. Tyto průzkumy byly zaměřeny především na problematiku fluktuace a podnikového klimatu.

S odstupem času lze zjistit na těchto průzkumech řadu nedostatků i jistou poplatnost tehdejší době, ale přesto to byl krok dopředu.

Výzkum osobnosti studenta probíhal čtyři roky, od akademického školního roku 1964–1965. Před dokončením, které mohlo přinést zajímavé závěry, byly práce týmu nastupující normalizací přerušeny, materiály zůstaly na katedře a nebyly využity. Jeden z normalizátorů, doc. JUDr. Karel Vítek, CSc., který prosadil v době normalizace zřízení katedry aplikované sociologie a stal se jejím vedoucím, se sice snažil o jejich zhodnocení, ale využil pouze část týkající se sociálně patologických jevů, speciálně kriminalistiky. A té bylo v materiálech velmi málo.

Pro naši práci jsme hledali i nové formy. Jedna z nich byla práce s fotografií a filmem. Zachycovali jsme na osmimilimetrový film na fotografie zajímavé sociologické situace a pak jsme se je pokoušeli s větším či menším úspěchem analyzovat. Podklady nebyly k dispozici, byli jsme spíše amatéry. Ale vedle dokumentace jsme získali řadu zajímavých materiálů, dokonce jsme z průzkumu mezi středními zdravotnickými pracovníky natočili krátký dokumentární film „Anděl v modrém“. Další práce s filmem byl zesnulý doc. PhDr. Milan Schneider.

Film a fotografie jsme využívali také při tzv. imatrikulačních táborech. Fakulta je pořádala – podle zkušeností z Pedagogického institutu – každý rok pro nastupující první ročník.

Vzhledem k řešení uvedeného úkolu byly tyto tábory do značné míry podřízeny našim záměrům (vedle výchovného působení, stmelení kolektivu a ujasnění, co bude studium na studentech vyžadovat). Tam vyplňovali budoucí studenti dotazník o problémech, které jsme považovali za důležité, test všeobecných znalostí a speciální test českého jazyka. Vedle toho probíhal i průzkum tělesné zdatnosti posluchačů.

Na každém táboře jsme si také vyhlédli několik typických studentských osobností a ty jsme sledovali – pokud šlo o jejich duševní vývoj – po dobu jejich studia jako doplněk k vyhodnocování výsledků ze sociologických výzkumů. I tyto materiály se ztratily.

Významná byla i publikační činnost. Vedle uvedených sborníků ze seminářů o osobnosti vysokoškolského studenta jsme nepravidelně vydávali od roku 1968 cyklostylovaný bulletin, ve kterém vycházely jak krátké teoretické stati, tak stručné informace o průzkumech, jež byly v té době realizovány. Za dva roky vydávání vyšlo 14 čísel těchto bulletinů. Zpracovali jsme také několik hesel do vznikajícího „Malého sociologického slovníku“.

Dále jsme v rámci fakulty docílili vydávání sborníků řady Sociologie-historie. V roce 1969 jsme vydávání sborníků přerušili. Místo toho jsme založili sociologický časopis Sociologica. Náklad byl 500 kusů. Obsahově byl velmi zajímavý. Nedržel se pouze marxistických názorů, ale prostor v něm našli i stoupenci jiných sociologických směrů. Mimo jiné do něj přispěli Josef Ludvík Fischer, Miloš Trapl, Juliána Obrdlíková, děkan Husitské teologické fakulty UK v Praze Zdeněk Trtík a další, mezi nimi i olomoučtí autoři. Dovolují si tvrdit, že Sociologica měla velmi slušnou úroveň. Bohužel vyšla pouze dvě čísla a pak byl časopis v důsledku normalizačních opatření zastaven. Jen na okraj: vydávání časopisu a realizace výzkumů pro závody byly pro normalizační vedení univerzity v roce 1970 podnětem pro soudní spor, který se táhl sedm a půl roku a nakonec skončil smírem.

V rámci publikační činnosti došlo také ke zpracování a vydání vysokoškolských textů – skript, zpracovaných širokým autorským kolektivem [Koudelka a kol. 1968]. Ta se těšila značnému zájmu nejen na olomouckých fakultách. Tyto publikace zůstaly po mém odchodu na kateře, a proto je nemám k dispozici.

Nelze opomenout zajímavou práci Vladimíra Jochmanna *Úvod do sociologie* [Jochmann 1969a], která byla jednou z prvních teoretických vlašťovek práce olomouckých sociologů, a jeho *Úvod do sociologie výchovy* [Jochmann 1969b]. Bylo též zpracováno několik učebních textů pro závody [např. Koudelka, Rýznar 1969 a Koudelka 1970]; počet publikovaných článků šel do stovek. Na druhé straně nás těšila i citace některých našich závěrů z výzkumu vysokoškolského studenta v polském a východoněmeckém odborném tisku (žel, i tyto materiály zůstaly na katedře a nemám je k dispozici).

V naší práci jsme se opírali o poměrně rozsáhlou knihovnu, kterou jsme na katedře postupně budovali. Podařilo se nám do ní zařadit starší sociologickou literaturu z pozůstalosti brněnského sociologizujícího pedagoga B. Černého, mohli jsme zakoupit část knihovny Juliány Obrdlíkové a dále jsme zachránili významnou část knihovny někdejšího Slovanského gymnázia v Olomouci. Rozhodnutím OV KSČ v Olomouci měla být tato knihovna zničena. Podařilo se nám toto rozhodnutí zvrátit. Pedagogická a jiná literatura byla zařazena do fakultní knihovny, poměrně bohatou sociologickou literaturu z období před I. světovou válkou a období I. republiky jsme mohli začlenit do naší katedrové knihovny.

Kabinet a později katedra udržovaly bohaté kontakty se zahraničním. Šlo o sociologická pracoviště v tehdejší NDR, zejména z Lipska, Halle a Greifswaldu, dále

se sociology z Polska, Maďarska, Jugoslávie a s některými sociology z tehdejšího západního Německa. Tam se nám podařilo navázat kontakty prostřednictvím psychologa Ivo Nejezchleby, který jako stipendista působil na některých vysokých školách v SRN a posléze emigroval.

Popis činnosti olomouckých sociologů by nebyl úplný, kdyby byla vynechána činnost olomoucké pobočky Československé sociologické společnosti. Zúčastnili jsme se jak prvního, tak i ostatních sjezdů této společnosti a stali se jejími členy. Založili jsme, hned jak to bylo možné, pobočku. Měla okolo 30 členů – převážně z univerzity, ale i několik zájemců z okolních závodů. Nehledělo se tehdy, zda jde o sociology, zájemce, psychology či o jiná povolání. Předsedou byl zvolen doc. PhDr. Václav Losík, který pobočku vedl téměř dva roky a pak se ze zdravotních důvodů vzdal funkce. Po něm byl zvolen do funkce předsedy doc. PhDr. Ferdinand Koudelka, CSc..

Pobočka vyvíjela velmi bohatý život. Měsíčně byly organizovány přednáškové večery, na které přijížděly přednášet významné osobnosti tehdejší sociologické veřejnosti jako Pavel Machonin, Miroslav Dismán, Václav Lamser, Jiří Musil, Juliána Obrdlíková, Mojmír Hájek, Jan Macků a další. Vysílali jsme své členy na různé semináře a konference. Vyměňovali jsme si literaturu, vedli různé diskuse a žili skutečně plným životem.

Nu a pak to vše – tak slibně se rozvíjející – bylo na podzim roku 1969 násilně přerušeno. Katedra byla zrušena a nastaly čistky. Uplatnili se v nich normalizátoři jako Miroslav Kala, Josef Klementa, Jan Konečný a řada dalších, a to vše pod vedením hlavního normalizátora na univerzitě Františka Lóna.

O situaci v době normalizace nemohu psát, nezažil jsem ji. Měl jsem podobný osud jako Pavel Machonin a řada dalších, ale vydrželi jsme. Někteří sociologové pracovali jako pomocní dělníci, Karel Bittner dělal řidiče tramvaje, Jaromír Vojnar a já jsme získali zaměstnání jako sociologové v podniku bytového družstevnictví a podobně. A když jsem byl v lednu 1990 vyzván k návratu na univerzitu, vracel jsem se velice rád. Ale to je jiná kapitola, ten návrat nebyl tak jednoduchý, jak jsem si představoval. Řada někdejších normalizátorů a jejich přísluhovačů se velmi rychle stala pravicově orientovanými...

Na závěr chci uvést ještě dvě věci. Když popisuji obnovení a rozvoj sociologie v Olomouci, může to budit dojem, že vše šlo vcelku hladce, bezproblémově. Ono to tak nebylo. Museli jsme svádět tvrdé boje na nejrůznějších frontách: s vedením univerzity, s dogmatickými marxisty, s některými pedagogy a historiky, s nezájmem jiných fakult, ale i s image Pedagogické fakulty, která tehdy neměla příliš velkou hodnotu a my se ji snažili zlepšit. Nechyběly ani výhrůžky, že je nám zapotřebí přitáhnout uzdu apod.

Že bylo středisko na Pedagogické fakultě, že katedra sociologie byla svým působením de facto univerzitní katedrou, to je nehynoucí zásluha tehdejšího děkana fakulty doc. PaedDr. Jaroslava Justa, CSc. který svou vůlí a vstřícností tomuto rozmachu napomáhal. A v neposlední míře nám celkovou situaci usnadňovalo i to, že jsem měl možnost v té době působit v akademických funkcích (jako proděkan od roku 1965 a v roce 1969 jsem byl zvolen prorektorem). Tyto pozice umožňovaly prosazování různých aktivit, které by jinak obtížně procházely.

A druhá, poslední poznámka: Na procesu normalizace se celostátně podíleli i někteří sociologové. S pocitem jisté hrdosti konstatuji, že z olomouckých sociologů se k pomoci normalizátorům nesnížil nikdo. Spolupracovali s nimi pouze někteří z těch, kteří se k sociologii hlásili až po roce 1970.

FERDINAND KOUDELKA je sociolog, bývalý vysokoškolský pedagog. V současnosti je majitelem poradenské firmy.

Literatura

- Jochmann, V. 1969a. *Úvod do sociologie*. Olomouc: Krajský pedagogický ústav.
- Jochmann, V. 1969b. *Úvod do sociologie výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Koudelka, F. a kol. 1968. *Stručný přehled sociologie pro studující pedagogických fakult*. Praha: SPN.
- Koudelka, F., L. Rýznar 1969. *Vybrané kapitoly ze sociologie průmyslu*. Plzeň: Česká socialistická akademie.
- Koudelka, F. 1970. *Analýzatorové karty a jejich využití*. Olomouc: Oborový vzdělávací institut Sigma.
- Seminář o problémech výzkumu osobnosti vysokoškolského studenta 1965. Olomouc: Pedagogická fakulta UP.
- Seminář o problémech výzkumu osobnosti vysokoškolského studenta 1966. Olomouc: Pedagogická fakulta UP.
- Seminář o problémech výzkumu osobnosti vysokoškolského studenta 1967. Olomouc: Pedagogická fakulta UP.
- Seminář o problémech výzkumu osobnosti vysokoškolského studenta 1968. Olomouc: Pedagogická fakulta UP, 1968.
- Vesnice olomouckého okresu za socialismu. 1965. Olomouc: SPN.